

Unbekannt :
"Lied v. d. Geden
als Autobiographie"

(Manuskript, 1917, 12. S.,
Landvoort)

STADTARCHIV MANNHEIM
Archivalien-Zugang 22 / 19 80 Nr. 289

1

Tekst vom Lied von der Erde:

Universal - Edition

3391.

HET LIED VON DER ERDE

als autobiographie.

.....

In de ry van Mahlers werken gaat aan het lied von der Erde de de VIIIe Symphonie vooraf. Grooter contrast is niet denkbaar.

De VIIIe Symphonie stemt de honderden die haar samen opvoeren en de duizenden die haar samen aanhooren tot eendrachtig streven en tot algemeene menschenliefde. Zy beïnvloedt de menigte dóór de menigte. Zy is het lied eener numerieke gemeenschap.

Het lied von der Erde daarentegen luistert men af, als overpeinzing van een enkeling. Dat er, in tegenstelling tot literatuur en beeldende kunst, een groot aantal gevende en nemende elementen noodig is om orchestrale muziek te doen weerklinken, is slechts eene technische en sociale noodzakelykheid, die niets vermag af te dingen op den eisch het Lied von der Erde te aanvaarden als eene gefluisterde confidentie van hart tot hart, die den dichter zóc zwaar valt, dat hy zich hullen moet in schynbaar chineesch gewaad om uit zyn woorden te durven komen. Toen Goethe intieme ervaringen wilde verwerken, costumeerde hy zyne verzen en noemde den bundel West-östlicher Diwan. Perzië was het land waarheen, een eeuw geleden, de phantaisie uitging, in onzen tyd ontleende Mahler vorm en beeld aan een vertaald boekje uit het Chineesch.

Want het masker, aantrekkelijk reeds om zyn eigen schoonheid,

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

verscherpt onze aandacht voor hem die het draagt.

Men herkent terstond eenen man. Ock de soliste der altsoli kan niet misleiden. Er is een man aan 't woord, die zyn innerlyke zielservaringen samenvat in enkele groote beelden en typen van gevoel, en ze eindelyk doet culmineeren in zyn liefde en geloof aan het Leven, waarvan hy thans echter niet in 't algemeen getuigt met luide schalmeien tot eene hooggestemde menigte, maar in verteederden weemoed, héél persoonlyk tot den enkele alléén die het waagt hem in de stilte te volgen. Het Lied von der Erde draagt een subjectief karakter.

Het Lied von der Erde is de autobiographie van iemand, die zyn leven achter zich weet en erop terugblijkt nu hy moet heengaan. De groote droefenis van het levens-en stervensraadsel doortrikt het. Het aangrypendste mysterie waart er weemoedig doorheen en een refrein van klacht giert ons tegen:

Dunkel ist das Leben, ist der Tod.-

Het is evenwel, naar men weet, niet het laatste werk van Mahler, maar weer een voorbeeld van z.g. anticipatie: Hy bevond zich toen in de geestesgesteldheid van iemand die het leven vaarwel zegt, gelyk hy eertyds datgene voelde, wat ouders doormaken, die een kind verliezen. Gelyk nu de Kindertotenlieder alle lang vóór den dood van Mahler's dochttertje zyn geschreven, zoo is het Lied von der Erde volstrekt niet kort vóór zynen sterfdag, 18 Mei 1911, voleindigd, maar reeds in 1908.-

Krachtens deze doodstemming is het Lied von der Erde gebaseerd op het eerste en laatste beeld (I & VI), die, gelyk wy nader zullen bepalen, beide den grondtoon van afscheidssmart aan-

verschijnt onze aandacht voor hem die het draagt.
men herkent terstond eenen man. Ook de laatste der afscij-
ken niet misleiden. Er is een man aan 't woord, die zijn in-
nertlike zelfservingen samenvalt in enkele groote beelden en
typen van gevoel, en ze eindelijk doet culmineeren in zijn
lijden en gelid aan het leven, waarvan hij zinnig echter niet
in 't algemeen gelijkt met liede schijnmen tot eenne hogere-
stende menigte, maar in verdeelden weened, heel persoonlijk
tot een enkele lijden die het waagt hem in de stilte te volgen.
Het lied van der Erde draagt een nuchterlij karakter.
Het lied van der Erde is de autobiographie van iemand, die zijn
leven echter zich weet en erop terugblikte nu hij moet neergaan.
De eerste afscijfen van het leven en de levenswijze der-
lijf het. Het aangegonden mysterie waart er weemoedig
gevoelen en een reisin van klacht giet ons tegen:
Dunkel ist das Leben, ist der Tod.
Het is evenwel, maar men weet, niet het laatste wera van
karakter, maar weer een voorbeeld van z.g. autobiografie: Hij be-
vond zich toen in de geestesgesteldheid van iemand die het ja-
ren van twaalf zegt, gelijk hij eerijds datgene verlate, wat anders
doormaken, als een kind verliken. Gelijk nu de kindertien-
lieden alle jaren vóór den dood van Luther's dochterje zijn
geachtteven, zoo is het lied van der Erde volstrekt niet kort
vóór zijn sterftag, is het lied, volmondig, maar reeds in
1902.
Kerkens deze deelen is het lied van der Erde gekend
en het eerste en laatste beeld (I & VI), die, gelijk wij nader
willen bepalen, beide het grondgevoel van elantheid en

- 3 -

slaan, eerst verstekt en oproerig, daarna gelaten en vreedzaam, en krachtens dit elegisch "vaarwel" komen ook de vier overige beelden (II - V) in eenzelfde herfstelyken waas van herinnering te staan. Het zyn beelden van geestvervoering (V) en eenzaamheid (II), van jeugd en vriendschap (III), van schoonheid en liefde (IV).-

De knaap was niet opgegroeid onder menschen, die by hem de geestelyke fundeering konden leggen, waaraan juist het genie te meer behoefte heeft naar mate het op grootscheren schaal dan een ander daarop zou kunnen voortbouwen. Mahler heeft deze lacune steeds gevuld en pogen aan te vullen. Van dit gemis en dit herstel getuigt zyne bibliotheek, waaruit, voor ons onderwerp, enkele boeken vermeldens waardig zyn.

Een bonte mengeling! Hy zoekt in oudste en nieuwste philosophieën een richting en leidraad voor zyne gedachte; hy vindt in oudste en nieuwste literatuur het vaste punt van waaruit hy zyn vlucht neemt naar een eigen eenzame wereld van poëzie.

Ietwat bestoven, ligt, tusschen andere romantiek, een vergeeld Reclam-bandje, dat U ontroert omdat het Mahler's exemplaar is van "des Knaben Wunderhorn" en aantekeningen bevat van zyne hand, die aantoonen hoe hy geleefd heeft in dat boek, waaruit hy de muziek en de wereld kon verryken, omdat hy de romantische stemming had doorleefd in het eigen gemoed.

Naar wat de knaap nastreefde en de man bereikte, had reeds

alsan, eerst versterkt en opgericht, daarna geleiden en vreed-
zaam, en trachtende dit eindelijk "vastwel" komen ook de vier
overige deelen (II - V) in eenzelfde verlaten staat
van verlatenheid te staan. Het zijn deelen van geestver-
ring (V) en eenzaamheid (II), van jeugd en vriendschap
(III), van schoonheid en liefde (IV).

De knap was niet eengevoeld onder menschen, die by
hem de geestelijke fundamenteelen konden leggen, waarvan juist
het genie te meer behoefte heeft naar alle het op zich af-
schieten schiet dan een ander daarop zou kunnen voortbouwen.
Hij heeft deze laatste deelen gevoeld en pogen aan te
vullen. Van dit genie en dit herstel eindelijk zyne vrees-
boek, waarin, voor ons onderwerp, enkele deelen vermelden
verplicht zijn.

Men heeft menigvuldig in zeele in eedele en nieuwe philo-
sophien een richting en leidraad voor zyne gedachten; hij
vindt in eedele en nieuwe literatuur het vaste punt van
waaruit hij zyn vloed naar een eigen eenzame wereld
van poëzie.

Iets bestaans, iets, misschien andere romantiek, een ver-
geet Recien-ding, dat U ontroert omdat het klinkt
exemplair is van "des knaars fundamenteelen" en aanbevelingen
over van zyne hand, die aanleiden hoe hij geleid heeft in
het boek, waarin hij de muziek en de wereld kan vertellen,
omdat hij de romantische stemming had gevoeld in het eigen

gevoel.
Hij wil de knap herleiden en de man bereiken, dat reeds

het kind gesmacht; lydend onder den druk van kleine verhoudingen: contact met de natuur, ruimte voor zyn geest.

De trompetsignalen in het garnizoenstadje, ze klonken als een verlokking en een belofte het kind in de coeren, wanneer het verlaten pruilde in een hoekje van de bedompte chambrée der kazerne, waar het kindermisje dat op hem moest passen, liever omzag naar haren blinkenden huzaar... De lindebommen geurden, en de witte kastanjes wuifden in den avond: naar buiten!

En hy kwam naar buiten, de romantisch gevoelende knaap, - en ondervond by het afluisteren der natuur en in den stryd tegen nooddrift, leven, menschen al datgene wat wy hooren uit zyne symphonieën en genoot schwylen, ondanks alle smart en yzeren dwang, een geluk van zóo kristal-klaren klank, dat men er altyd naar blyft terugverlangen als het eenmaal weerklonken heeft uit zyne werken en ook uit het Lied von der Erde. Zulke zuivere vreugde dankt hy aan geen indrukken en omstandigheden, aan geen mensch ook ter wereld. Zy welt direct óp uit de diepte van het eigen hart. Want zyn innerlykste wereld is in laatste instantie voor indrukken van buiten onbereikbaar en raakt het leven daarbuiten niet meer. De geestvervoering van het scheppen zondert hem af. Hy die schenken moet mag niet aannemen. Hy heeft zyn wereld voor zich, en Dionysos, de god der geestvervoering, is niet hem: Was geht mich denn der Frühling an!?

Lasst mich betrunken sein!

En toch.... de grondvormen van het gevoel heeft deze zyne vereenzaamde wereld met de ziel, met de kunst van zyn tyd en van de toekomst ongemerkt gemeen!

het kind geslacht; liggend onder den druk van kleine verhe-
dingen: contact met de natuur, ruime voor zijn keest.
De erpbeelden in het geslachtsgeslacht, ze klinken als
een verlekking en een heilige het kind in de coeren, wanneer
het verlaten prijde in een heilige van de bedekte charité
der kazerne, waar het kinderwilde dat op hem moest passen,
liever omzag naar heten blinkenden huize... De linden-
men geurden, en de witte kastelen wilden in den avond:
naar buiten!

En hij kwam naar buiten, de romantische gevoelende knaap,
- en ontdekte op het afsluiten der natuur en in den
stijl tegeen nooddrift, leven, menschen al afgene wat hij
hoeren als zijn symphonieën en genoot schuwelen, onder als
is smart en yzeren dwang, een geluk van zóe artistiek-kieren
klink, dat een er altijd naar blijft terugverlangen als het
eenmaal weerklonken heeft uit zijn werken en ook als het
lied van der Erde. Zulke zilveren vrede dankt hij aan geen
indrukken en omstandigheden, aan geen menschen ook ter wereld.
Zij welk direct op uit de diepte van het eigen hart. Want
zijn innerlijkste wereld is in laatste instantie voor indruk-
ken van buiten onbereikbaar en trakt het leven daartussen
niet meer. De geestvervoering van het scheppen scoort het
al. Hij die schenken moet niet ransmenen. Hij heeft zijn
wereld voor zich, en Dionysos, de god der geestvervoering,
is niet hem: Was geit zich denn der vruchtling aan?

Laat zich bestunnen sein!
En loch... de grondvermen van het gevoel heeft deze zijn
verrezenende wereld met de ziel, met de kunst van zijn tyd
en van de toekomst omarmt gezamen!

Hoe zouden wy hem anders kunnen benaderen?

Die kunst, die ziel van heden en toekomst is vol woeeling, onzekerheid, schokking, verschrikking en onrust. Het leven lost zich op in een onsaamenhangende reeks contrasten en conflicten, die verwarring stichten en waanzin en het aanzicht der wereld opgevangen, in de gebroken geestesspiegels der mensen, vertrekt zich tot een gryns. Van dien aard is b.v. het beeld van den dood in het Lied von der Erde (I) het wilde, gillende ape-spook, dat aan een teekening van Kokoschka doet denken.

De moderne artiest is een anarchist van den geest. Hy heeft verworpen wat reeds is gedacht. Het oude ligt gebroken aan zyn voeten en byna niemand onder de zynen heeft in zich zelf de macht te gehoorzamen aan het gebod:

Du hast sie zerstört,

die schöne Welt,

mit mächtiger Faust;

Mächtiger

der Erdensöhne,

Prächtiger

Baue sie wieder,

In deinem Busen baue sie auf!

En laat dit al een enkele, een Strindberg, gelukt zyn, een schöne Welt is het niet meer.

Mahler's Wilskracht echter kan in deze onmacht niet berusten. Hy wil en hy zal op het leven de schoonheid veroveren die het in staat is te geven, dat weet hy, dat voelt hy in zich zelf, en hy dwingt het leven zyne schoonheid af, krachtens

Hoe zouden wy hem anders kunnen benaderen?
Die kunst, die ziel van leden en toekomst is vol weeling,
onzekerheid, schokking, verschromping en ontast. Het leven
leest zich op in een onaanvaardbare reeks schrikken en
conflicten, die verwarring stichten en waanin en het aan-
gezicht der wereld opgevangen, in de gebroken geestes-
geis der menschen, verterkt zich tot een gyna. Van dien
aard is o.v. het beeld van den dood in het lied van der Er-
de (I) het wilde, glimmende spe-geek, dat aan een lekening
van kerkelijke doet denken.
De moderne artist is een anarchist van een geest. Hy heeft
verworpen wat reeds is gedacht. Het einde ligt gebroken aan
zijn voeten en hyne niemand onder de zynen heeft in zich zelf
de macht te gecorrumen aan het gebed:
In haast als versterkt,
als schone Welt,
mit machtiger hart;
Möchtiger
der Bräutchen,
fröhlicher
dann als wieder,
In diesem Augenblicke als auch!
In haast als ein enkel, ein Strichwort, gelaut von, een
schöne Welt is het niet meer.
Kantier's Wiederrecht echter kan in deze omstand niet berouwen
Hy wil en hy zal op het leven de schoonheid veroveren als
het in weest is te geven, dat weet hy, dat veel hy in zich
zelf, en hy dwingt het leven zyne schoonheid af, krachten

- 6 -

- - - - - zyne liefde tot dit leven en tot deze schoonheid. Hier komt dus weer het Liefdesgevoel in het brandpunt van Mahler's geestelyk leven te staan en in deze tweeledige liefde nu staat aan zyn zyde een vrouw, zyne vrouw, die, uit het ouderlyk huis juist die beschaving had medegebracht, waaraan Mahler zoo'n groote behoefte gevoelde, de toenmaals twintigjarige vrouw, die hare taak heeft volbracht, omdat zy zelve, krachtens haar eigen bevattelyken en bewegelyken geest bezat het gevoel en respect voor zyn genie, en, in ruil voor zyn hartstocht, veel gaven van leven en schoonheid zelve te schenken had.

Zyne boeken uit dien tyd, zyn Goethe, zyn Lessing, zyn Grieksche tragici en wat al niet meer, getuigen van eene orienteering naar de rustige kracht der klassieke tradities, waarvoor zyne vrouw hem meer en meer een warme bewondering deed koesteren.

De stryder om wereldbeschouwing vond hier het groote, gesloten beeld van een wereld, zocals de menschen uit wier werken hy kas, haar hadden opgevangen in hunne klare, krachtige zielen, maar het was een wereld van weleer: voorby! Zou hy zynen tydgenooten het beeld der wereld van het heden kunnen schenken?

Mahler doorleefde als kunstenaar en mensch reeds de geweldige geestesgisting waarvan thans de geschillen der staten eene slechts der uitingen zyn en telkens moest de nauwelyks opgebouwde vorm, dien hy voor het Nieuwe meende te hebben gevonden weer worden afgebroken, omdat deze nog niet alles bleek te omvatten wat chaotisch doór éen lag op den bodem

... - - - - - zyne liefde tot dit leven en tot deze schoonheid.
hier komt dus weer het liefdesgevoel in het veld van
Mahler's geestesleven te staan en in deze laatste
liefde nu staat aan zyn zyde een vrouw, zyne vrouw, die,
dit het eudetijk huis juist die beschaving had medegedeeld,
waaraan Mahler zoo'n groote behoefte gevoelde, de leemten
twaalfjarige vrouw, die hare taak heeft volbracht, omdat zy
zelve, krachtens haar eigen havelijken en bewaarden
geest heeft het gevoel en respect voor zyn genie, en, in
trui voor zyn hartelooch, veel geven van leven en schoonheid
zelve te schenken had.
Zyne boeken uit dien tyd, zyn Goethe, zyn Lessing, zyn
antiekone tragedie en wat al niet meer, geleiden van een
orientering naar de laatste kracht der klassieke tradities,
waartoe zyne vrouw hem meer en meer een warme bevestiging
geeft aan.
In het begin van de verhouding vond hier het groote, ge-
sloten beeld van een wereld, zoals de menschen uit wier
werken hy is, maar hadden opgevallen in hunne klare, kras-
tige zielen, maar het was een wereld van weleer: vroer!
Zou hy zynen lyden met het beeld der wereld van het heden
kunnen scheppen?
Mahler doordreefde als kunstenaar en mensch reeds de geweldi-
ge geesteslijding waaraan thans de geschieden der staten
een alicke der niften zyn en welke meest de nauwelijks
opgevoerde vorm, dien zy voor het heden meende te hebben
gevoelen weer worden afgebroken, omdat deze nog niet alles
hier te vervullen was. Het laatste deel op een beem

van zyn menschenhart.

Dit opbouwen en afbreken, dit niet definitieve en fragmentarische gevoelt men telkens in de reeks van Mahler's werken, die even zoovele nieuwe worpen, nieuwe inzetten zyn en grootsch - gedurfde pogingen een nieuwe wereld en een nieuwen mensch muzikaal uit te beelden.

Het is, in ons Lied, de groote smart van den dichter, dat hy niet langer zal kunnen bouwen aan de wereld, die hy in en om zich voelt nieuw worden.

Want ook het Lied van de Aarde - men overwege het ernstig gewicht van dezen aardschen titel - lost zich op in taferelen, die binnen de beslotenheid van het kunstwerk wel als een fyngeschakeerd Geheel aandoen, maar die geenszins voorwenden, den definitieven inhoud van Mahler's geestelyk leven uit te drukken.

De weemoed van het fragmentarisch afbreken der eigen persconlykheid, is de weemoed van het "Abschied".

Maar er is nog meer. De man die, diep ontroerd, U, zyn vertrouwde, met ingehouden tranen de hand der vriendschap ten afscheid gereikt heeft, verrykt U tevens met een groot woord van liefde en zelfvergetelheid:

Niet om den enkele gaat het in de lange ry der menschengeslachten. Wat deert het dat ik henenga? Is niet de aarde eeuwig jong en de lente eeuwig nieuw? (I en VI).

Laat ons dus het leven in zyn volheid ervaren (symbool van den gretig geledigden beker (I, V)) in zyn smart, schoonheid, grilligheid, met zyn liefde, illusies, vervoeering, laat ons vertrouwen op wat na ons komen zal, en, zonder ophef, gelaten afscheid nemen van het leven met beheerschten

van zijn menschenhart.

Dit opbouwen en afbreken, die niet definitieve en ir-
ratische gevoelens men telkens in de reeks van manier's wer-
ken, die even zoveel nieuwe werpen, nieuwe inzichten zijn en
groot - gedurde pogingen een nieuwe wereld en een nieu-

wen mensch mogelijk uit te beelden.

Het is, in ons lied, de grote smart van een dichter, dat
hy niet langer zal kunnen bouwen aan de wereld, die hy in
en om zich voelt nieuw worden.

Want ook het lied van de Aarde - men overweegt het ernstig
gezicht van dezen aardseken lijd - lost zich op in late-
reken, die binnen de beschikking van het kunstwerk zal als
een tyngschakel Geduld aandoen, maar die geen zin vort-
wenden, een definitieve inhoud van manier's geesteljk is-
ven uit te trekken.

Is weened van het fragmentarisch afbreken der eigen
persoonlijkheid, is de weened van het "Abschied".
Maar er is nog meer. De man die, diep ontroerd, U, zijn ver-
trouwde, met ingehouden tranen de hand der vriendschap ten
afscheid bereikt heeft, vertrekt U levens met een groot gevoel
van lijd en zelfverlooftheid:

Hiet en den ankere gaaf het in de lange ty der menschenge-
sichten. Wat heeft het dat ik herenig? Is niet de aarde
geurig junc en de lente eenig nieuw? (I en VI).

Laat ons dus het leven in zijn volheid ervaren (symbool van
den groot gelukkigsten ocker (I, V)) in zijn smart, echten-
heid, gelukkigheid, met zijn lijd, illusie, vervetening,
laet ons verlaten op wat nu ons komen zal, en, zonder op-
hel, gelaten afscheid nemen van het leven met behoudenen

- 8 -

weemced, mannelyk, als van een innig-geliefden vriend, by
wien men nog even dralend verwylt, hand in hand, en stil....

.....

Zandvoert, Zondag 12 Augustus 1917.-

weesde, mannelijk, als van een innig-geleiden vriend, by
wie men nog even vriend verwyft, hand in hand, en stil...

Zandvoort, Zondag 12 Augustus 1917.